

L'ÚS D'ESTAR AMB LOCATIUS EN CATALÀ

En l'ús dels verbs *ésser* i *estar* més complements adverbials de lloc es constata, encara hui en dia, una forta vacil·lació tant a Catalunya com a les Illes Balears; a València, però, no es registra cap tipus de vacil·lació en este camp. En les dues primeres regions lingüístiques seguix operant en ple segle XXI, més o menys, el mateix estat de vacil·lació que regia en els escrits catalans medievals, mentre que el valencià al llarg de la història s'ha decantat sistemàticament pel verb *estar* i ha exclòs definitivament el verb *ésser* d'esta classe de construccions locatives.

Este fet no ha estat tengut mai en compte pels gramàtics i investigadors, els quals s'han centrat en el dialecte del Principat o, més en concret, en el seu propi idiolecte, a l'hora d'establir una normativa o fer propostes per a l'ús d'*ésser* i *estar* en català; per esta raó reproduïxen en les seves propostes i en els seus principis teòrics el mateix estat d'indecisió, de vacil·lació i de contradicció que es registra en la pròpia llengua.

Així, pel que respecta a l'ús d'aquests dos verbs amb complements locatius diu Badia en la seva gramàtica normativa (1995: 283):

Una altra font de vacil·lacions, ara per la relativitat del criteri que s'hauria d'aplicar per a l'ús alternatiu d'*ésser* i *estar*. En principi, el fet de 'trobar-se en un lloc' implica una *durada* (curta o llarga, però una *durada* al capdavant), la qual ens mena a una consideració imperfectiva de l'acció i, per tant, a l'ús d'*ésser*. Aquesta és la *construcció tradicional* del verb copulatiu + complement de lloc; naturalment, des d'aquest punt de vista, cal rebutjar les construccions amb *estar* per no ésser genuïnes [del català]: **Jo estic a casa, però ells estan (a) fora*; **On esteu?* —*Estem al terrat*; **El gerent està al despatx*.

Ara bé —parafraçant Badia mateix— quan en la frase hi figura una delimitació temporal (*un any, un dia, cinc minuts, fins que*, etc., és a dir, una «consideració terminativa de l'acció, sentit perfectiu»), s'utilitza també *estar* juntament amb el tradicional i genuí *ésser* (Badia 1995: 284 s.):

El metge serà/estarà a la clínica tota la tarda
 El gerent és/està al despatx de 9 a 12
 Serem/estarem a París una setmana

Si amb este tipus de complements es poden emprar ambdós verbs indistintament, estem clarament davant un estat de vacil·lació. I, pel que respecta a la no genuïnitat de l'ús d'*estar* en construccions a on s'expressa la mera localització, com ara **On esteu?* —*Estem al terrat* o **El gerent està al despatx*, he d'avançar ja ací que este ús és tan genuí i tan tradicional com ho són els nostres clàssics medievals més clàssics.

Joan Solà, per la seva part, distribueix l'ús de *ser* i *estar* amb complements locatius d'una forma un tant arbitrària, en distingir artificialment entre subjectes animats i inanimats (1994: 72-73):

- a) amb subj. animats: quan s'expressa la mera localització: *ser*; quan s'expressa la permanència, estabilitat en un lloc: *estar*.
- b) amb subj. inanimats: *ésser*.

Resulta prou curiós que el principi de «durada, de permanència en un lloc», reclame l'ús d'*ésser*, segons Badia, i en canvi, en opinió de Joan Solà, este mateix principi comporte l'ús d'*estar*. Açò no és més que una petita mostra de la confusió i vacil·lació que regna no tant sols en la llengua sinó també entre els mateixos investigadors a l'hora d'explicar l'ús de *ser* i *estar* en el català de Catalunya.

La darrera aportació sobre els nostres dos verbs amb este tipus de complements locatius segueix els principis de Joan Solà i repeteix algunes observacions d'este autor sobre l'actual (?) expansió d'*estar* a costa de *ser*, així com sobre les causes d'esta expansió. Estos principis i estes observacions, segons la meua opinió, no responen a la realitat històrica del català, raó per la qual em detindré en la seva exposició. Es tracta del capítol de Joan-Rafael Ramos sobre l'ús dels verbs *ser*, *estar* i *haver-hi*, inclòs en la *GCC*. Esquemàticament, estos són els principis segons els quals, en opinió de Ramos, es distribueixen els usos de *ser* i *estar* en català:

a) Amb subjectes animats:

- Els subjectes animats, quan apareixen amb *ser* hi ha una mera constatació de la localització: *El gos de la Carme és a la seva caseta*. I en el cas d'*estar* s'expressa una permanència: *El gos de la Carme està a la seva caseta*
- Les expressions temporals duratives especifiquen l'abast de la permanència: *El gos de la Carme està molt de temps a la seva caseta*

- L'ús de la forma pronominal *estar-se* remarca de forma més expressiva la permanència. *El gos de la Carme s'està a la seva caseta*
- És interessant advertir que no és estrany l'ús del verb *ser* en contextos que expressen una permanència en un lloc: *Tota l'estona que va ser dalt del tramvia es va repetir* (Ramos 2002: 1996)

b) Amb subjectes inanimats:

- La falta de moviment inherent a aquesta classe de subjectes els fa més indiferents a la idea de permanència en un lloc. Per aquesta raó, *ser* predomina amb aquest tipus de subjectes: *Les sabates són a l'armari; Ares és al cim d'una muntanya; L'artefacte era sota el seient del confesionari*
- *Estar* sol aparèixer en entorns marcats explícitament com a duratiu (*Els diners estaran al banc fins que em mori*), els quals tampoc no són incompatibles amb *ser* (*Els diners estaran/seran al banc fins que em mori*) (Ramos 2002: 1998)

Una cosa segueix ben clara en l'exposició del nostre autor: ací continuem constatant l'estat de vacil·lació entre *ser* i *estar*, tal i com es dedueix dels exemples presentats, a on el valencià (repeteix) empra únicament el verb *estar*, com també reconeix el mateix Ramos, com a valencià que és:

Aquests usos descrits amb subjectes animats i inanimats són els més habituals en la major part dels dialectes catalans. Però hi ha dues zones geogràfiques on el verb *estar* ha substituït pràcticament per complet els usos locatius de *ser*. Es tracta de la zona del País Valencià i de l'àrea tortosina del català nord-occidental: *En Joan està al mercat* (mera constatació); *Ara estem al minut quinze del partit; Que has vist el meu germà? Sí, està amb en Miquel; Les sabates estan a l'armari*. (Ramos 2002: 1998)

Estic d'acord amb este punt concret d'*estar* en valencià; a on ja discrepe totalment és en això que escriu sense solució de continuïtat:

Aquest fenomen no abraça, en canvi, els contextos en què la situació aspectual es tendeix a concebre com un assoliment, això és, com una situació puntual de caràcter culminatiu [d'un moviment, procés, etc.]: *Un cop siguis a casa, telefonam; No vam descansar fins que vam ser al poble; Quan va ser a dalt va treure un feix de retrats*; que es resolen amb el verb *arribar* (o *aplegar*). Aquesta tendència a perdre usos de *ser* a costa de l'avanç d'*estar* es pot detectar també en les poblacions més grans de Catalunya, com ara Barcelona, especialment entre les generacions més jove (J. Solà), i no és estrany que, en alguna ocasió, fins i tot transcendeixi als mitjans de comunicació: *La galàxia Andròmeda està a uns 44 anys llum de la Terra; L'amagatall estava sota el jardí*. Aquest fenomen té com una de les causes essencials la forta pressió adstratística que exerceix actualment el castellà (mitjans de comunicació, educació, etc.). (Ramos 2002: 1998)

Abans de passar endavant i entrar en el nucli central del present treball (on es vol demostrar que l'ús d'*estar*, almenys en valencià, no respon a la divisió entre subjectes animats i inanimats; ni tampoc es deu exclusivament al sentit aspectual de duració o permanència de la construcció en qüestió; ni que, finalment, «la tendència a perdre usos de *ser* a costa de l'avanç d'*estar*» es produeix essencialment per la influència actual del castellà), passo a il·lustrar breument l'estat de vacil·lació que regna hui dia en el català oficial i en escrits d'autors que es deixen influir, per una part, per les propostes que apareixen en les diverses gramàtiques catalanes, mentre que, per altra, pareix que no les tenen molt en compte. Es tracta d'exemples trets de modernitzacions o actualitzacions d'obres literàries medievals, com el *Llibre dels Fets*, el *Tirant lo Blanc*, el *Curial e Güelfa*, etc.

En estes actualitzacions de textos antics es pot constatar un doble fenomen quant als usos actuals de *ser* i *estar*: ocasionalment no es respecten les formes del verb *estar* que apareixen en l'original medieval i són substituïdes per les de *ser*, cosa que no deixa de ser un *delicte* lingüístic contra la veritat històrica del català. Per altra banda, quan hi ha més d'una actualització moderna d'una mateixa obra medieval, trobem a voltes que els respectius autors no són unànimes en l'ús dels dos verbs: un d'ells empra *ser* a on l'altre utilitza *estar* i al revés; més encara, un mateix modernitzador, en un passatge determinat fa servir *estar*, mentre que en un altre idèntic al primer empra *ser*. Vegem-ho (a.= original medieval; b.= modernització):

- 1) 1. a. la mola de la serra que *està entre Murvedre e Puçol* (feyts, c. 187)
b. *la mola de la serra que és entre Morvedre i Puçol* (fets, Escartí)
2. a. en .I. pug que *és sobre la vila* en què fan lo mercat (feyts, c. 25)
b. *en un puig que està sobre la vila* (fets, Escartí)
3. a. ...aquela serra qui *és* costa·l Castelar contra Saragoça (feyts, c. 28)
b. ...*la serra que està al costat del Castellar* (fets, Escartí)
- 2) 1. a. E un dia, *mentre* que nós *estàvem aquí*, envià-nos a dir que (feyts c. 496)
b. *I un dia*, mentre nós érem allí, ... *ens envià a dir que* (fets, Escartí)
2. a. [la reina], qui *havia aquí estat depuis* lo rey exí de nostra terra (feyts c. 549)
b. *per veure la reina de Castella*, que hi era des que (fets, Escartí)
3. a. E jo *seré-hi de nuyt e de dia* e d'aquí *no exiré tro que* (feyts c. 170)
b. *I jo* hi seré de nit i de dia, *i no eixiré d'allà fins* (fets, Escartí)
- 3) 1. a. La camisa que porteu, per ço com vos *és més acostada* a la carn (Tirant 270, 36s)
b. *La camisa, perquè és allò que està més a prop de la pell* (Tirant. Arnau I, 122)

1. Sobre la vacil·lació entre *ser* i *estar* en català actual, cf. Vañó (1998 i 1999).

2. a. No cureu d'*estar tostemps* en les faldes de Phelip (Tirant 177, 18-19)
b. *No patiu per ser* tota l'estona a les faldilles de *Felip* (Tirant. Arnau I, 84)
- 4) 1. a. E *en aquella hora ...* l'ermità *stava davall de l'arbre* (Tirant 65, 11-12)
b. *En arribar al prat*, l'ermità era sota l'arbre (Tirant. Tiñena 63)
2. a. ells *stants axí a la taula*, un heraut vench (Curial II 97, 11-12)
b. Mentre *els cavallers* eren dinant [!], *vingué un herald* (Curial. Vendrell 102)
3. a. Donà-li tan [de] colps, que torbà'l, e no sabia on *se estava* (Curial II 133, 18s)
b. *El deixà de tal manera que no sabia* on era (Curial. Vendrell 113)
- 5) 1. a. E ... viu un coltell qui *estava sobre un banch*, e dix (Curial III 118, 21-23)
b. *i va veure un coltell que* estava sobre un banc *i va dir* (Curial. Tiñena 165)
c. *va veure un coltell que* era sobre un banc *i digué* (Curial. Vendrell 168)
2. a. Al peu [de 3 ratlles en la paret] *estan les gerres* (Curial III 139, 1-6)
b. *en unes gerres que són al peu de tres ratlles* (Curial. Tiñena 169)
c. *Trobaràs en la paret tres rattles*, al peu *estan les gerres* (Curial. Vendrell 171)
3. a. Voldria que *estigués prop de mi* e de mi nulls temps se partís (Curial I 132s)
b. *Voldria que fos prop meu i que no s'apartés del meu costat* (Curial. Tiñena 58)
c. *Voldria que fos sempre prop de mi i que mai no se n'anàs* (Curial. Vendrell 62)
- 6) 1. a. Com la infanta *fon prop del rey*, féu-li una ... reverència (Tirant 70)
b. Quan va estar prop del monarca, *va fer un[a] genuflexió* (Tirant. Arnau I, 36)
2. a. Com los cavallers *foren fora de la ciutat*, donaren els cavalls (Tirant 274, 6)
b. Quan *ells* estigueren fora de la ciutat, *donaren els cavalls* (Tirant. Machirant 61)
3. a. com *foren allí*, dix lo hu dels cristians qui staven amaguats (Tirant 276, 27-29)
b. Com estigueren allí, *digué un dels cristians que estaven* (Tirant. Machirant 65)
[4. a. Quan van estar asseguts, *van esperar que l'ermità parlés* (Tirant. Arnau I, 33)
b. Quan tots van ser asseguts, *van portar l'aiguamans* (Tirant. Arnau I, 84)
c. Quan *els escuts* van estar pintats, *vam anar al front* (Tirant. Arnau I, 57)
d. Quan *va estar del tot nua*, *va acostar-se al llit* (Tirant. Arnau II, 58)]

Cada un d'estos exemples actuals, comparat amb l'original medieval, mereixeria un comentari per separat, on es demostraria la poca consistència d'alguns principis exposats en les gramàtiques revisades. De manera succinta, però, podem dir que en 1), 3) 1 i 5) 1-2, tenim *estar* amb subjectes inanimats. En 2) i 3) 2, hi ha una clara vacil·lació entre *ser* i *estar* amb indicacions temporals de duració i permanència. En 4) 3, figura el verb original *estar-se*, que segons Ramos «remarca de forma més expressiva la permanència», però que ha estat modernitzat per *ser* (!). En 6) es compleix, en contra de l'opinió de Ramos, el fenomen que la substitució de *ser* per *estar* sí que «abraça [...] els contextos en què la situació aspectual es tendeix a concebre com un assoliment, això és, com una situació puntual de caràcter culminatiu», i açò mateix no tan sols «en el País Valencià i en l'àrea tortosina del català nord-occidental», sinó també, com es pot veure, en el català estàndard escrit.

Els exemples adduïts de modernitzacions bastarien, doncs, per a rebatre els arguments teòrics presentats pels nostres gramàtics, segons els quals o bé es regiria l'ús de *ser* i *estar* amb locatius o bé no s'hi admetrien certs usos d'*estar*, per tractar-se (en la seua opinió) de castellanismes recents.

No obstant tot això, seran les dades que ens proporcionarà la llengua catalana medieval dels nostres clàssics (*Crònica* de Desclot, *Llibre dels Fets*, sant Vicent Ferrer, *Tirant lo Blanc*, etc.) les que ens facilitaran els arguments més segurs i definitius contra els plantejaments teòrics i les sentències condemnatòries del verb *estar* en construccions locatives com a expressió de la mera localització del subjecte, tant quan este és animat com, sobretot, quan es tracta de subjectes no animats. En esta exposició meua també hi haurà espai per a exemples medievals (!) d'*estar*, com a expressió de la situació en què es troba el subjecte després d'un procés o moviment de desplaçament, a través del qual s'ateny o s'ha atès un estat o lloc nou, és a dir, aquells contextos d'on, segons Ramos, *estar* queda exclòs quan «la situació aspectual es tendeix a concebre com un assoliment, això és, com una situació puntual de caràcter culminatiu».

En la meua exposició m'abstindré, això sí, d'insistir en el fet fonamental que caracteritza l'ús de *ser* i *estar* en els escrits medievals catalans: la vacil·lació general que regnava entre ambdós verbs, tant en terreny de l'atribució d'adjectius com en el de les construccions locatives. També m'abstindré de presentar exemples d'*estar* amb complements de lloc, com a expressions de la duració o permanència del subjecte animat en un lloc, sobretot si en la frase hi figura alguna indicació temporal limitada (*un dia*, *un any*, *fins que*, *molt de temps*, *mentre*, *tota la nit*, etc.). La raó d'esta abstenció és la unanimitat que es dona entre els investigadors, segons la qual *estar* sol aparèixer regularment amb este tipus de construccions (encara que també es pugui emprar *ser* en el dialecte de Catalunya i Balears).

Per la meua part, em centraré principalment en els exemples més conflictius, o sigui en l'ús d'*estar* amb locatius, quan s'expressa la mera localització de subjectes no animats i de subjectes animats en els escrits catalans, del segle XIII a principis del segle XVI, anteriors, doncs, a la possible influència del castellà. Ací mantinc la divisió entre subjectes animats i inanimats, no com a element regidor o distribuïdor de l'ús de *ser* i *estar* en català, sinó com a simple procediment expositiu. Començaré pels subjectes animats.

I. ÚS D'«ESTAR» AMB SUBJECTES ANIMATS, COM A EXPRESSIÓ DE LA MERA LOCALITZACIÓ

En la vacil·lació general del català medieval entre aquests dos verbs es registra un ampli ús d'*estar* amb construccions locatives, que no es poden interpretar com a

expressions duratives o de permanència en un lloc durant un cert temps, sinó que s'han d'entendre com a indicadors de la mera localització del subjecte sense més especificacions. Dues proves demostren este fenomen gramatical.

1) Una primera prova és el fet que, en els següents casos, el verb *estar* no pot ésser substituït per altres verbs que indiquen la duració o permanència en un lloc, com, per exemple, *romandre*, *permanèixer* (castellanisme molt estès en valencià), *seguir*, *continuar*, *quedar*, etc., sinó que *estar* en estos casos es pot traduir únicament per *trobar-se* (o el val. *encontrar-se*), és a dir verbs que expressen tan sols la mera localització del subjecte.

- (7) 1. E-n Simon era en Murel e nostre pare vench ... *on él estava* (feys, cap. 9)
 2. [fou ferit] un coc, qui *estava en la cuina*, qui coïa gallines (Muntaner 73, 1-3)
 3. Quan [lo marit] és defora la casa, [diu la muller] “*On està?*” (Ferrer-a I 29, 5-8)
 4. “*En qual part està Laquesis?*” - “[crec] que on serà [Curial]” (Curial II 102, 19s.)
 5. *A hon estaves* quant crei la terra? (Conques 90)
 6. Un dia [ell] *estave prop de un lach*, mas era axí gran (Ferrer-a II 159, 24-26)
 7. Descalçat e vine, que-l loch *on tu estàs* sant és! (Ferrer-a III 109, 4)
 8. [Maria recorda] Yo *stava ací* quan l'àngel vingué a mi (Ferrer-a III 126, 22s)
 9. La verge Maria, que *està a la dreta part* de Jesuchrist (Ferrer-a III 277, 14s)
 10. Vida activa és visitar los que *estan en la presó* (Ferrer-a IV 9, 6-7)
 11. Jesuchrist ere al moniment, e *dintre estave* Làzer mort (Ferrer-a V 238, 3-5)
 12. Una fadrina *està en l'arbre, està en la rama*, e cruix: Què farà? (Ferrer-a VI 156s)
 13. *Verbi gracia*, un home *està en sa casa* e menge a taula (Ferrer-a VI 213, 29s)
 14. Lo papa consagre òsties, e *en quiscuna òstia està* Jesuchrist (Ferrer-a V 252, 20)
 15. Anant ell a Jerusalem, *fora lo camí estava* un cec que demanava (Ferrer-b I 47)
 16. Los deixebles *estaven dins una nau, dins mar*, e ell no hi era (Ferrer-b I 82)
 17. Dix Abram: “Entre nos. que *estam ací*, e vos. que *estau baix*” (Ferrer-b I 161)
 18. Al llim *on estaven* los sants pares, allí eren los innocens (Ferrer-b II 175)
 19. Al segon pus amunt, *on estan* los petits que no han pecat (Ferrer-b II 173)
 20. Així com Judes *estava en la companya* dels apòstols, així los cristians són en la companya dels apòstols (Ferrer-b II 152)²

2. Més casos medievals d'*estar* amb subjectes animats com a expressions de la mera localització, a on no és possible substituir *estar* per verbs duratius (*romandre*, *permanèixer*, *seguir*, etc.), pero sí per *trobar-se*: **Desclot** IV 151-152. feys cap. 43; 63; 64;76; 135. **Muntaner** 15, 6; 26, 15; 47, 14. **Ferrer-a** I 184, 8; II 77, 25; II 120, 8; II 149-150; II 240, 9; III 12, 16; III 16, 21; III 48, 18; III 53, 5; III 82, 33; III 244, 7; IV 41, 24; IV 44, 13; IV 58, 15; IV 64, 2; V 37-38; V 39-40; VI 24,12; VI 164, 30; VI 168, 8; VI 181, 14;VI 196, 29. **Ferrer-b** II 91; II 98-99; **Tirant** 9, 23; 13, 21; 19, 15; 32, 25; 37, 22; 42, 13; 50, 24; 56, 21; 65, 11; 65, 36; 74-75; 76, 3-8; 76, 27; 90, 6; 90, 31-33; 92, 31; 100, 3; 101, 19; 106, 36; 125, 7; 132, 37; 142, 1-14; 148, 21; 149, 8; 159, 23; 166, 21; 183-184; 198-199; 204, 31; 210, 2; 224, 11; 224, 32; 226-227; 230, 18; 231, 12; 240, 26; 276, 25; 280, 15; 281, 17; 298, 2; 321, 20-24; 324, 24; 332, 21-22; 348, 30; 352, 4; 361, 17; 365, 16; 365-366; 380, 2; 381, 37; 392, 22; 469, 15; 497, 4; 503, 3-4; 504, 14; 508, 5; 509, 14; 520, 29; 523, 12; 529, 1-5; 532, 28; 533, 2; 541, 27; 556. 8-10; 562, 24; 572, 29; 582, 11; 607, 13; 612, 12; 619, 6; 620, 32; 636, 25; 641, 1-10; 645, 31; 663, 8; 700, 4; 752, 3; 780, 24;821, 8; 887, 30; 904, 36. **Corella Ps.** 33; Ps. 43; Ps. 78; Ps. 98; Ps. 144. **Curial** I 73, 8; I 94, 20; II 288-289; II 289 4-9; III 38 22; III 81 10-15; III 85, 24; III 107, 18-24; III 151-152; III 174,13-25. **Germanies** 91; 136; 171; 202; 265; 346.

2) La segona prova que el verb *estar* amb locatius podia expressar la mera localització (exempta de qualsevol tipus de connotacions duratives), ja en el català anterior a una eventual influència del castellà, la tenim en el fet que, moltes voltes, el verb original *estar* dels textos catalans antics és substituït per les formes del verb *ser* en les modernitzacions actuals. Este fenomen d'infidelitat i deslleialtat al text original constitueix indirectament un indicati que el principi segons el qual *estar* expressaria la duració o la permanència del subjecte animat en un lloc determinat no és ni tan clar ni tan segur com sostenen els gramàtics perquè, d'altra forma, els autors de les modernitzacions haurien estat feels a l'*estar* de l'original. Aquests autors van interpretar moltes construccions locatives amb este verb com a expressions de la mera localització i per això les van traduir amb *ésser*:

- (8) 1. a. acostam-nos als hòmens qui *estaven denant* los cavallers (feyts, 84)
b. *ens acostàrem als hòmens que* eren davant *dels cavallers* (fets. Escartí)
2. a. E-ls sarahins romangeren ab nós, e *estaven-nos denant* (feyts, cap. 184)
b. *I els sarraïns eren davant nostre i s'hi quedaren amb nós* (fets. Escartí)
3. a. .I. sarraï d'aquels que veneren, e *estava'ns de prop* (feyts, cap. 202)
b. *un sarraï d'aquells que havien venut, i ens era a la vora* (fets. Escartí)
4. a. Vench-nos messatge d'aquels qui *estaven al grau* ..., que (feyts, cap. 264)
b. *Ens arribà missatge dels qui eren al grau de València, ... que* (fets. Escartí)
5. a. e ajudaven-los aquels que-*ls estaven entorn*, sí que (feyts, cap. 368)
b. *i els ajudaven els seus veïns, els qui eren prop d'ells* (fets. Escartí)
6. a. La infanta, qui *stava a la porta*..., no volgué exir (Tirant 69, 31-34)
b. *La dama, que era a la porta ... no volia sortir* (Tirant, Arnau I, 35)
7. a. Part's lo rey d'armes e anà *hon stava* l'altre cavaller (Tirant 98, 14-15)
b. *[El rei d'armes] va tornar on era el senyor de V.* (Tirant, Arnau I, 48)
8. a. havien passat lo loch *hon Diafebus stava* (Tirant 366, 20-21)
b. *va[n] sobrepassar el lloc on era Diafebus* (Tirant, Arnau I, 147)
9. a. e féu mudar ... miga legua de allí *hon ells staven* (Tirant 37, 22-23)
b. *va fer sortir la seva gent ... d'on eren els moros* (Tirant. Tiñena 55)
10. a. E *en aquella hora*, l'ermità *stava davall* de l'arbre (Tirant 65, 11)
b. *En arribar [ells] al prat, l'ermità era sota l'arbre* (Tirant. Tiñena 63)
11. a. [el marquès], en aquest cas *stava en un castell* seu (Curial I 21, 23-25)
b. *El marquès era aleshores en un castell seu* (Curial. Vendrell 24)
12. a. No havia bé ne repòs sinó com *amb la Güelfa stava* (Curial I 23-24)
b. *sols tenia bé i repòs quan amb ella era* (Curial. Vendrell 26)
13. a. e voldria que *estigués prop* de mi (Curial I 132-133)
b. *Voldria que fos prop meu* (Curial. Tiñena 58)
c. *voldria que fos sempre prop de mi* (Curial. Vendrell 62)
14. a. Trobà la Güelfa e l'Andrea, que *ab ella stava* (Curial I 134, 11-13)
b. *trobà Güelfa... i Andrea, que amb ella era* (Curial. Vendrell 62)
15. a. yo *staré allà on* ella manarà (Curial II 174, 4-7)
b. *jo seré on ella mane* (Curial. Vendrell 122)

3) En el marc d'esta secció és on cal incloure també una petita mostra de exemples d'*estar* amb locatius com a expressió de la situació en què es troba el subjecte després d'un procés o moviment de desplaçament, a través del qual s'ateny o s'ha atès un estat o lloc nou; amb ella consolida el meu punt de vista ja exposat amb motiu dels exemples moderns vistos en 6) 1-4. D'esta manera i parafrasejant les paraules de Ramos, es podrà comprovar, en contra de la seva opinió, que la substitució de *ser* per *estar* no tan sols «abraça» sinó que ja en els escrits medievals (!) abraçava «els contextos en què la situació aspectual es tendeix a concebre com un assoliment, això és, com una situació puntual de caràcter culminatiu».

- 9) 1. E veus com. Si hun hom mene hom a pengar e *ja està a la forqua*, e ve-li nova que l'han fet rey de tal regne (Ferrer-a III 202, 21-23)
2. No tenia temps per satisfer ..., per tant com [ell] *stava ja en taula* (Tirant 500, 19-22)
3. Sabé com [lo marquès] de Moya, ab gent de cavall y de peu, *estava ja en Requena, que venia al regne de València* (Germanies, 271)
4. De allí a pochos dies, en Gandia se ajermanaren 22 persones, ..., per hon lo duch de Gandia veu que lo mal *estava ya en sa terra* (Germanies, 170-171)
5. Los reys d'armes ... prengueren los dos cavallers e *portaren-los enmig de un bosch*. ... Com veren que *staven en loch dispost*, Hierusalem féu principi al següent parlar (Tirant 20-22)
6. Com fon retornat, obrí lo tabernacle [taüt] e véu son senyor *en lo punt [de putrefacció] que stava* (Tirant 136, 21-22)
7. e [Diafebus] *posà* [el manto de Tirant] sobre la gonella de la infanta e dix: «Senyora, *ara stà la pedra en son loch*» (Tirant 236, 9-10)
8. *ixqué* molta gent del poble davant lo dit virrey, portant ... corda de espart. Y *quant esta gent estigué davant* lo virrey, digueren que (Germanies, 239)
9. Y, *partint-se'n* per *anar-se'n*, *quant estigué endret dels banchs* dels jurats, se girà devés lo altar y digué (Antiquitats, 316)
10. la persona deu hoir [missa] ... que-y *deuria anar de bon hora*, e diu: «baste que siam al Evangeli»; veus com o fa flaquament; e deguere *estar a la confessió* [al Confiteor] (Ferrer-a II 137, 11-12)

En cada un dels exemples precedents s'expressa la localització del subjecte com el resultat culminatiu d'un procés o un desplaçament, tal i com es dedueix del context de cada frase. En 1-4 És l'adverbi *ja* el que ens indica que ja s'ha atès el nou lloc; en els restants casos de 5-10 és el context ampli, que apareix remarcadament, el que ens mostra el propi procés o desplaçament, el resultat final del qual ve expressat per mitjà de la frase amb *estar*. Que estos 10 exemples contenen l'estadi final d'un procés o moviment culminatiu, ho podem il·lustrar substituint en els 10 casos el verb *estar* per una expressió equivalent amb el verb *arribar* o, en valencià, *aplegar*: *Ja halhavia arribat* (1-4 i 7), *Havialhavian arribat* (5-6), *Quan valvan arribar* (8-9) i *Deguere arribar al Confiteor* (10).

2. ÚS D'«ESTAR» AMB SUBJECTES INANIMATS, COM A EXPRESSIÓ DE LA MERA LOCALITZACIÓ

Malgrat l'estat de vacil·lació constant en què conviuen el verbs *estar* i *ésser* a l'Edat Mitjana, l'ús d'*estar* amb subjectes inanimats, com a expressió de la mera localització, ja estava prou estès entre els clàssics catalans medievals, tal i com podem veure en els exemples següents. Este fet ve a demostrar que este ús d'*estar* és tan tradicional i tan genuí com ho puga ser *ésser* en estos casos.

1. *Estar* amb subjectes inanimats mòbils:

- 10) 1. Viu que ·l navili *aquí* no pudie *estar* per raó del ivern (Desclot III 116, 138)
2. lo fe *està enfre la terra*, e tots lo calciguen (Ferrer-a II 157,21-25)
3. Axí com en una làtea, l'oli *està dessús* e l'aygua *dejús* (Ferrer-a III 188, 24)
4. L'aygua *està enmig* de l'ayre, qui *està dessús*, e la terra *està dejús* (Ferrer-a IV 63, 32s)

2. *Estar* amb subjectes inanimats immòbils

- 11) 1. Albarrazí *està entre 4 regimes*: Aragó, Valencia e (Desclot IV 28, 178)
2. [el regne de València] *està a la porta* del vostre regne (feys, cap. 128)
3. E dixem-li con lo castell *estava en pug* e era bo e fort (feys, cap. 206)
4. lo castell *estava en la serra* (feys, cap. 430)
5. e la ciutat de la Tira *està alt* (Muntaner 33, 23-24)
6. E *e'l mig està* aquest castell per guardar tot lo cap (Muntaner 40, 3-7)
7. ha-y altra casa *on stà purgatori* (Ferrer-a I 73 17-21)
8. Una [ciutat] *està en la terra*; l'altra *està alt en lo cel* (Ferrer-a I 184, 8-13)
9. Lo vall *està entre los labis* e la murada, *on estan les torres* (Ferrer-a I 247s)
10. E si hun hom demana *hon està* casa de tal mercader (Ferrer-a I 267, 17-21)
11. parais terrenal [...] *està enmig* (Ferrer-a III 47, 16-18)
12. E una ciutat que *està en lo camí*, ha un sant hom (Ferrer-a IV 267, 25s)
13. Era hun loch bo, e *estava al peu de* una montanya (Ferrer-a IV 49, 7-8)
14. Una font d'aygua e hun arbre que *li estava damunt* (Ferrer-a IV 135, 6-7)
15. per ço com lo purgatori *està entre infern e parais* (Ferrer-a IV 33)
16. Si una montanya alta *està aquí*, e vós lançau hun cantal (Ferrer-a IV 237, 1-3)
17. Diu que en parais terrenal ha hun riu que *està enmig* (Ferrer-a V 137, 32)
18. [feien] mercaderies en la plaça, que *estava davant la església* (Ferrer-b II 44)
19. *Al peu del mont de Sion estava* [la font de Siloé] (Ferrer-b II 61)
20. [ell] isqué del desert, *prop lo qual estava* la ciutat d'Efrem (Ferrer-b II 142)³

3. Més casos d'*estar* amb subjectes inanimats concrets i en contextos concrets: **Feyts** cap. 74; cap.172; **Muntaner** 26, 15-30; 40, 3-7; **Ferrer-a** IV 133, 20-21; IV 137, 1-2. **Tirant** 10, 36; 28, 20; 31, 5; 78-79; 79, 10; 111, 25-29; 111, 35; 132, 37; 150, 5; 164, 24; 168, 20; 181, 31; 186, 8; 188, 10; 190, 10; 243, 6; 265, 29; 268, 24; 276, 21; 281, 18; 299, 1; 302, 18; 320, 15; 363, 16; 365-365; 371, 17; 438, 9; 441, 5; 491, 26;

3. *Estar* amb subjectes inanimats abstractes:

- 12) 1. car la fortalesa *està en l'ànima* e no en lo cors (Ferrer-a III 6, 30-31)
 2. E tant com l'ànima *està en lo cors*, guanye mèrits (Ferrer-a III 190, 13)
 3. [El sentiment] *està entre el començament e acabament* (Ferrer-a III 243, 20s)
 4. L'eucharistia [...] *està enmig* dels altres [sacraments] (Ferrer-a IV 130, 31)
 5. *En lo cap estan* los sentiments, la vista, la hoïda [etc.] (Ferrer-a IV 150, 33s)
 6. [La] fe que Jesuchrist preycà *està en lo Credo* menor (Ferrer-a V 211, 15-16)
 7. Axí com la corona *està al cap*, axí saviesa *està al cap* (Ferrer-a VI 204, 27-29)
 8. estes tres [gràcies] *estan* totes tres *en lo sant Evangeli* (Ferrer-b I 43)
 9. Dos secrets: [el primer] *està en lo començ* (Ferrer-b II 45)
 10. la gràcia divina, ..., *està en alguna devota persona* (Ferrer-b II 51)
 11. infàmia *està en ois* de la boca (Ferrer-b II 114)
 12. Lo bacinet *està en lo cap*, la oració *està en l'enteniment* (Ferrer-a V 203, 36s)
 13. Per ço *hi està* l'aigua beneïta (Ferrer-b II 47)⁴

ANTONIO VAÑÓ-CERDÀ
 Universitat de les Illes Balears

Resum: *En el present treball he presentat un ús molt antic d'estar amb locatius com a expressió de la mera localització en català, tant amb subjectes animats com, sobretot, inanimats, el qual encara hui dia no solament no és acceptat pels gramàtics catalans, sinó que és tengut com un ús nou i gens genuí del català, a causa essencialment —segons l'opinió molt comuna entre ells— de la influència adstratística del castellà actual. Com hem tengut ocasió de veure al llarg de la meua exposició, però, este mateix ús d'estar ja existia en el català abans de la segona meitat del segle XVI, és a dir, en el català dels nostres clàssics més clàssics.*

Este ús general d'estar amb complements de lloc, segons la meua opinió, és el que a través de la història ha aplegat a sistematitzar-se de forma completa i uniforme en valencià i també a desplaçar definitivament el verb ser d'este tipus de construccions locatives, mentre que el català de Catalunya (i de les Illes Balears) s'ha mantingut fins hui dia en l'estat de vacil·lació i indecisió que regnava entre ser i estar amb esta classe de construccions locatives en el català medieval.

562, 24; 601, 14s.; 608, 21; 619, 17s.; 627, 27; 635, 18; 641, 1-10; 641, 20; 656, 14s.; 693, 15-18; 699, 35; 783, 38; 885, 29; 924, 21. **Corella Ps.** 79; Ps. 96; Ps. 103; Ps. 124, 1-2; Ps. 133. **Gomis** 21; 28; **Conques** 40; 48; 74; 89. **Anyes** 121-122; 131. **Curial** I 67, 22-24; I 60, 110-16; I 82, 16-17; II, 74, 12-15; III 118, 21-23; III 139, 1-6; III 192, 15-16. **Epistolari** 76, 4-5; 89, 14-15. **Germanies** 67; 123; 151; 163; 258; 264; 279, 299; 327; 388; 389(2x); 391; 394; 401; 404. **Antiquitats** 40; 42; 44; 103; 104; 113; 123; 124; 126; 131; 139; 145; 176; 181; 192; 193; 208; 215; 218; 220; 224; 228; 231; 247 (2x); 256; 264; 273; 305; 316; 324; 332; 334.

4. Més casos d'estar amb subjectes inanimats abstractes o en contextos abstractes: **Tirant** 17, 15; 57, 32; 102, 4; 193, 12; 551, 2-3; **Corella Ps.** 17; Ps. 25; Ps. 84; Ps. 88; Ps. 95; Ps. 118; X, 11; **Anyes** 123-124; **Epistolari** 99, 10-11.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

A. OBRES (MIEGUELS) CONSULTADES PER A L'EXTRACCIÓ DE EXEMPLES

- Antiquitats: El «Llibre de Antiquitats» de la Seu de València*, ed. Joaquim Martí Mestre, València-Barcelona, IIFV-PAM, 1994, 2 vols.
- Anyes*: Joan Baptiste Anyes, *Obra catalana*, ed. Max Cahner, Barcelona, Curial, 1987.
- Conques*: Jeroni Conques, *Llibre de Job. Versió del segle XVI*, ed. Jaume Riera i Sans, Barcelona, Universitat, 1976.
- Corella i Corella-López: Joan Roís de Corella, *Psalteri*, ed. Joan A. López i Vicent Ribes, València-Barcelona, Saó-PAM, 1985.
- Curial*: *Curial e Güelfa*, ed. Ramon Aramon i Serra, ENC, 1930-33, 3 vols.
- Curial-Tiñena*: *Curial i Güelfa*, ed. Jordi Tiñena, Barcelona, Laertes, 1993.
- Curial-Vendrell*: *Curial i Güelfa*, ed. Salvador Vendrell, Alzira, Bromera, 1996.
- Desclot: Bernat Desclot, *Crònica*, ed. Miquel Coll i Alentorn, ENC, 1949, 4 vols.
- Epistolari*: *Epistolari de la València medieval*, ed. Agustín Rubio Vela, València-Barcelona, IIFV-PAM, 1985.
- Ferrer-a: Sant Vicent Ferrer, *Sermons*, ed. Josep Sanchis Sivera-Gret Schib, ENC, 1932-88, 6 vols.
- Ferrer-b: Sant Vicent Ferrer, *Sermons de Quaresma*, ed. Manuel Sanchis Guarner, València, Albatros, 1973, 2 vols.
- Gomis: Joanot Gomis, *Llibre de la benaventurada vinguda d'l Emperador y Rey don Carlos en la sua ciutat de Mallorques (1542)*, Palma, Blanquerna, 1973.
- Feyts*: *Llibre dels fets del Rei En Jaume*, ed. Jordi Bruguera, ENC, 1991, 2 vols.
- Fets-Escartí*: *Llibre dels fets de Jaume I*, ed. Antoni Ferrando i Vicent J. Escartí, Barcelona, Afers, 1995.
- Muntaner: Ramon Muntaner, *L'expedició dels catalans a orient*, ed. Enric Bagué i Miquel Coll i Alentorn, ENC, 1951.
- Tirant*: Joanot Martorell-Martí Joan de Galba, *Tirant Lo Blanch*, ed. Albert Hauf, València, Generalitat Valenciana, 1992, segona edició, 2 vols.
- Tirant-Arnau*: *Tirant lo Blanch*, ed. David Arnau, Barcelona, Juan Granica, 1990, 2 vols.
- Tirant-Machirant*: *Tirant lo Blanch*, ed. Francesc Machirant, Alzira, Bromera, 1995.
- Tirant-Tiñena*: *Tirant lo Blanch*, ed. Jordi Tiñena, Barcelona, Laertes, 1994.

B. ESTUDIS SOBRE ÉSSER I ESTAR EN CATALÀ

- BADIA 1995: Antoni Badia i Margarit, *Gramàtica de la llengua catalana, descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, Barcelona, IEC, 1995.
- SOLÀ 1994: Joan Solà, *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1994, quarta edició.
- RAMOS 2000: Joan Rafael Ramos Alfajarín, *Ésser, Estar i Haver-hi en Català antic. Estudi sintàctic i contrastiu*, València, IIFV.
- RAMOS 2002: Joan Rafael Ramos Alfajarín, «El SV, II: La predicació no obligatoria, GCC, 1951-2044.
- VAÑÓ 1998: Antonio Vañó-Cerdà, «Das Schwanken im Gebrauch der Verben ésser und estar im Altkatalanischen», *Iberoromania*, 47, 27-46.

- VAÑÓ 1999: Antonio Vañó-Cerdà, «La morfologia verbal com a una de les causes de la vacil·lació en l'ús dels verbs *ésser* i *estar* en català», *ZrPh*, 115, 260-279.
- VAÑÓ 2000: Antonio Vañó-Cerdà, «*Estar* amable oder *Ésser* amable? Das ist die Frage! Untersuchungen zum Themenkomplex von 'ser' und 'estar' im Katalanischen», *ZrPh*, 116, 456-486.
- VAÑÓ 2002: Antonio Vañó-Cerdà, «*Estar* con adjetivos como expresión de cualidades permanentes en catalán», *RLiR*, 66, 523-556.